

Pieter Nanninga

Barbarij vs. Beschaving

De zin en onzin van de verbeelde tegenstelling tussen de Islamitische Staat en het Westen

Waar de executies en massaslachtingen van de Islamitische Staat in het Westen vaak worden afgedaan als barbaars, onderzoekt dit artikel welke betekenissen IS zelf aan zijn geweld toekent. Het bespreekt de mediapublicaties van IS omtrent een drietal welbekende executies en aanslagen van de beweging, die illustreren dat IS door middel van theatrale en symbolische geweldsdaaden duidelijk maakt waar het kalifaat voor staat. Het bloedvergieten maakt deel uit van een veel omvangrijkere boodschap, die niet zozeer primitief, maar bijzonder eigentijds blijkt.

Inleiding

Keer op keer namen Amerikaanse en Europese regeringsleiders de term ‘barbaren’ in de mond na geweld gepleegd door de Islamitische Staat (IS). ‘Amerika verafschuwt hun barbarij’, zei de Amerikaanse president Obama nadat IS een video had verspreid waarin het de onthoofding van de Amerikaanse journalist Steven Sotloff toonde.¹ Frankrijk zal genadeloos terugslaan tegen ‘de barbaren’ van IS, aldus de Franse president Hollande na de aanslagen in Parijs in november 2015.²

De term ‘barbaren’, afgeleid van het Griekse *barbaros*, heeft associaties van primitiviteit en wreedheid en is in dat opzicht wellicht voorstelbaar in de context van de executies en massaslachtingen door IS. Echter, zoals Plato al opmerkte met betrekking tot de destijds gangbare tegenstelling tussen Grieken en barbaren, staat het gebruik van de term een beter begrip van de betreffende groepen in de weg.³ In dit artikel zal ik daarom het perspectief van de zogenaamde ‘barbaren’ zelf onderzoeken. Welke betekenissen geeft IS zelf aan zijn geweld? Is dit geweld wel zo betekenisloos als het gebruik van

de term 'barbaren' veronderstelt? Na een korte weergave van de geschiedenis van IS, zal ik drie casussen bespreken die veel ophef hebben veroorzaakt in het Westen in 2015, namelijk de verbranding van de Jordaanse piloot, de executie van Ethiopische christenen in Libië en de aanslagen in Parijs. De centrale vraag hierbij is hoe IS het geweld representeert in zijn media-uitingen omtrent deze gebeurtenissen.⁴ Op basis van deze casussen zal dit artikel afsluiten met een reflectie op het gebruik van de term 'barbaren', waarbij ik zal betogen dat de tegenstelling tussen beschaving en barbarij bepaalde functies vervult in het publieke debat, maar tegelijk berust op verkeerde vooronderstellingen en niet bijzonder behulpzaam is in het begrijpen van en omgaan met IS.

De Islamitische Staat: een korte geschiedenis

De historische wortels van IS liggen in Irak en vooral in de persoon van Abu Mus'ab al-Zarqawi.⁵ In 2004, kort na de Amerikaanse inval in Irak, sloot deze Jordaanse jihadist zich met zijn groepering Jama'at al-Tawhid wa-l-Jihad ('Groep van Monotheïsme en Jihad') aan bij het al-Qaeda van Osama bin Laden. In korte tijd wist al-Zarqawi deze organisatie, die bekend kwam te staan als al-Qaeda in Irak (AQI), op de kaart te zetten. De bloedige pogingen een sektarische strijd in het land te ontketen speelden hierbij een voorname rol, maar dat gold zeker ook voor de publicatie van een aantal videofilmjes waarin AQI de onthoofding van enkele buitenlandse gijzelaars toonde. Het optreden van al-Zarqawi, bijgenaamd 'de sjeik van de slachters', vormde een grimmige voorafschaduw van het geweld van IS een decennium later.

Niet lang nadat al-Zarqawi in 2006 werd gedood door een Amerikaanse luchtaanval, ging AQI op in een nieuw uitgeroepen jihadistische staat: de Islamitische Staat van Irak (ISI). Hoewel ISI claimde een staat te zijn, was zijn succes beperkt. De beweging wist aanvankelijk enige voet aan de grond te krijgen in de soennitische gebieden in Irak, maar werd in de daaropvolgende jaren sterk teruggedrongen. Dat kwam mede door de zogeheten 'Anbar awakening': een samenwerkingsverband tussen de Amerikanen, de door sjiïeten gedomineerde regering in Bagdad en soennitische stammen in de Iraakse al-Anbar provincie die ISI's voornaamste basis vormde. Tussen 2006 en 2013 bestond de uitgeroepen islamitische staat vooral op papier.⁶

Dit veranderde echter vanaf 2011. De Amerikaanse troepen werden

gefaseerd teruggetrokken uit Irak en het samenwerkingsverband tussen soennitische stammen in het westen van het land en de regering in Bagdad viel uiteen. De achterstelling en niet nagekomen beloften door de regering in Bagdad zorgden voor toenemende frustraties onder de soennitische stammen, die ook al het voornaamste slachtoffer waren geweest van het afzetten van Saddam Hoessein en de ontmanteling van zijn door soennieten gedomineerde Ba'ath-partij en staatsinstellingen na 2003. Deze frustraties vormden een vruchtbare voedingsbodem voor de jihadististen. ISI wist zijn aanwezigheid in Irak geleidelijk uit te breiden, mede met behulp van voormalige Ba'ath officieren en functionarissen. Daarnaast profiteerde ISI van de inmiddels ontstane chaos in buurland Syrië, waar de opstand tegen Bashar al-Assad was uitgemond in een bloedige burgeroorlog. ISI stuurde een aantal commandanten en strijders naar Syrië om ook daar voet aan de grond te krijgen, waar zij in toenemende mate in slaagden. Onder leiding van Abu Muhammad al-Julani riepen deze strijders in januari 2012 de organisatie Jabhat al-Nusra uit, die al snel een vooraanstaande rol ging spelen in de strijd tegen het Assad-regime. Maar in april 2013 raakten ISI en Jabhat al-Nusra met elkaar in conflict. ISI leider Abu Bakr al-Baghdadi kondigde aan dat beide groeperingen voortaan verder zouden gaan als één beweging, genaamd de Islamitische Staat in Irak en Syrië (ISIS). Maar de leiding van Jabhat al-Nusra ging hier niet mee akkoord en besloot te blijven acteren als zelfstandige organisatie, daarbij gesteund door Bin Laden's opvolger, al-Qaeda-leider Ayman al-Zawahiri. ISIS zette echter door. Het brak publiekelijk met al-Qaeda en Jabhat al-Nusra en wist snel gebieden te veroveren in de oostelijke, soennitische delen van Syrië.

De successen in Irak en Syrië en de drang om de glorie tijden uit de vroeg-islamitische periode te doen herleven leidden ertoe dat ISIS op 29 juni 2014 verklaarde dat de beweging het kalifaat in ere had hersteld. Al-Baghdadi zou voortaan de titel 'kalief' dragen en de groepering zou verdergaan onder de naam 'de Islamitische Staat'. Deze, voor velen verrassende, stap vergrootte de aantrekkingskracht van de beweging. Strijders van andere groepen liepen over naar IS, duizenden jongeren uit het Midden-Oosten, Zuid Azië, de Kaukasus en Europa migreerden naar het kalifaat en verschillende organisaties buiten Irak en Syrië zwoeren trouw aan de kalief. In duizenden mediapublicaties propageerde IS zijn successen. Het begon zich meer en meer te profileren als een echte staat, georganiseerd in 'ministeries' en 'provincies' en zich toeleggend op zaken als onderwijs, landbouw, infrastructuur en rechtspraak. IS claimde een krachtige en

succesvolle staat te zijn, die gebaseerd is op de zuivere islam van de eerste generaties moslims en de ‘methode van de Profeet’ volgt. Het kalifaat is een toevluchtsoord voor (soennitische) moslims, zo beweerde het, waarin het waardigheid en rechtvaardigheid biedt aan geloofsgenoten die decennialang zijn vernederd en onderdrukt door de regimes in de moslimwereld en het Westen. Tegelijk, zo maakte IS duidelijk, zou het afrekenen met de vijanden die verantwoordelijk waren geweest voor het lijden van de moslims. Massaexecuties, onthoofdingen, verbrandingen en kruisigingen volgden, vaak nauwgezet vastgelegd op camera. Al snel werd het zelfbenoemde kalifaat in de Westerse wereld synoniem voor hedendaagse barbarij.

De verbranding van een Jordaanse piloot

Een van de meest sprekende voorbeelden van de ‘barbaarse’ daden van IS dateert van begin februari 2015. Ruim een maand eerder, op kerstavond 2014, was de Jordaanse piloot Mu‘ad al-Kasasbeh met zijn vliegtuig neergestort in de omgeving van het Syrische Raqqa en gevangengenomen door IS. Na enkele onderhandelingspogingen publiceerde IS op 3 februari een video waarin het al-Kasasbeh toonde, gekleed in een oranje overall, staande in een ijzeren kooi. De video laat vervolgens zien hoe een IS-strijder met een fakkel een spoor van brandbare vloeistof aansteekt. Tergend langzaam kruipt het vuur richting de kooi, waar al-Kasasbeh vlam vat en een halve minuut later brandend ter aarde stort.⁷

De wereld reageerde geschokt. Obama zag in de daad een nieuwe aanwijzing voor de barbaarsheid van IS en de Jordaanse koning Abdullah II gaf aan de beschaving te zullen verdedigen na deze barbaarse moord.⁸ Ter vergelding executeerde Jordanië twee vermeende IS-gevangenen en voerde het extra bombardementen uit op stellingen van de groepering in Syrië en Irak. Wereldwijd keurden moslimgeleerden de actie af, niet in de laatste plaats omdat verbranding als straf in de islamitische traditie doorgaans aan God wordt voorbehouden. Echter, waar onbegrip, verbijstering en afschuw de reacties op de verbranding beheersten, is deze daad vanuit het perspectief van IS goed te verklaren.

In de eerste plaats paste de video naadloos in de strategie van IS om angst en chaos te verspreiden onder zijn vijanden door middel van geweld. Al in 2004 had de jihadistische ideoloog Abu Bakr Naji een verhandeling gepubliceerd waarin hij betoogde dat de mujahidin (‘jihadstrijders’) hun

vijanden moeten bestrijden door het zaaien van angst en het creëren van chaos. Middels een lange, continue strijd zou de vijand worden uitgeput. Ook schreef hij: ‘Gijzelaars moeten geliquideerd worden op afschuwelijke wijze, wat angst zal zaaien in de harten van de vijand en zijn aanhangers.’⁹ Het geweld van IS wordt vaak geïnterpreteerd in het verlengde van Naji's gedachtegoed, en dat is zeker ook van toepassing op de verbrandingsvideo.¹⁰ De video is gericht op het aanjagen van angst, wat bijvoorbeeld blijkt uit de *nashid* (hymne) die de verbrandingsscene in de video begeleidt. De tekst luidt: ‘Spoedig, spoedig; (...) in het hart van jullie wereld; zullen veldslagen zijn; ter vernietiging van jullie; mijn zwaard is geslepen.’ De moord op de piloot is slechts het begin, benadrukt de video, wat wordt onderstreept door in de laatste scene namen, foto's en adressen te tonen van andere piloten die deelnamen aan de anti-IS missie.

De video is echter gericht op meer dan angst zaaien alleen. Waar de vijf minuten durende verbrandingsscene uit de video binnen enkele uren de wereld overging, is minder bekend dat deze scene deel uitmaakt van een veel uitgebreidere, 22:34 minuten lange video. Voorafgaand aan de verbranding legt de video de context uit waarin de executie gezien moet worden. Dit is de context van een wereldwijde strijd tussen gelovigen en ongelovigen. IS vormt in deze strijd de voorhoede van het kamp van de gelovigen en Jordanië maakt, als staat geleid door ‘afvallige’ heersers die heulen met het Westen, deel uit van het kamp van de ongelovigen. De titel van de video, ‘Het genezen van de harten’, onderstreept dit idee. Het is een verwijzing naar soera 9:14, waarin God de gelovigen opdraagt ongelovigen (onder bepaalde voorwaarden) te bestrijden, waarna Hij de ongelovigen zal straffen en de harten van de gelovigen zal genezen. De verbranding van de piloot maakt dus deel uit van de tijdloze strijd tegen het kwaad.

De video concretiseert deze strijd door in te zoomen op de rol van Jordanië in de door de VS geleide ‘kruisvaarders-alliantie’. Het toont beelden van koning Abdullah II met diverse Westerse wereldleiders en onderstreept de steun van Jordanië aan de anti-IS coalitie met citaten van de koning zelf. Vervolgens laat de video al-Kasasbeh zien, zittend achter een tafel, terwijl hij tekst en uitleg geeft over de werkwijze van de coalitie, de vliegtuigen die worden ingezet, de bommen die worden afgeworpen en de rol die hij hier zelf in heeft gespeeld. De lange ‘bekentenis’ van de piloot wordt gevolgd door beelden van de (vermeende) gevolgen van de coalitiebombardementen. Afgewisseld met satellietbeelden van bominslagen toont de video fragmenten van verwoeste gebouwen, gewonde mannen, vrouwen en kinderen en

verkoolden lijken. Wanneer de video overschakelt naar de piloot die in de richting van de kooi loopt is de boodschap duidelijk: de verbranding van de piloot is een vergelding voor de bombardementen van de coalitie in het algemeen en Jordanië in het bijzonder. Het feit dat de verbranding plaatsvindt in een door bombardementen verwoeste omgeving benadrukt deze boodschap. De kooi staat op de plaats van een bomkrater en na afloop van de executie wordt de kooi met daarin het verbrande lichaam van de piloot door een bulldozer verpletterd en bedekt met puin van de verwoeste gebouwen. Het laatste shot van de piloot toont zijn verkoold hand onder het gruis – een stille verwijzing naar de beelden van de slachtoffers van de bombardementen die eerder in de video werden getoond. Zoals de piloot moslims verbrandde met zijn bommen, zo verbrandt IS nu de piloot, luidt de impliciete boodschap.

De verbranding van al-Kasasbeh moet volgens IS dus gezien worden als vergelding voor de coalitiebombardementen tegen IS. Het is een vorm van *qisas*, een categorie in het islamitisch recht die duidt op ‘vergelijkbare vergelding’ en in bepaalde opzichten overeenkomt met het ‘oog om oog’ principe. De moord op al-Kasasbeh was dus niet zomaar een barbaarse daad voortkomend uit bloeddorstigheid en gericht op sensatie en media-aandacht. Het was een weloverwogen actie, gericht op het zaaien van angst bij de vijand en, wellicht belangrijker nog, het laten zien aan de achterban dat IS zich verdedigt tegen agressie van buitenaf en de barbarij van de kruisvaarders tegen moslims vergeldt.

Mu'ad al-Kasasbeh loopt over een door bombardementen verwoest terrein in de richting van de kooi.¹¹

De executie van Ethiopische christenen

Ongeveer tweeënhalve maand later slaagde IS er opnieuw in om middels een executievideo zijn boodschap onder de aandacht van miljoenen te brengen, in dit geval vanuit Libië. In de loop van 2014 en 2015 hadden verschillende groeperingen buiten Irak en Syrië zich bij het kalifaat van IS aangesloten, waaronder in Libië, waar IS drie ‘provincies’ had uitgeroepen. Twee van deze provincies, het zuidelijke Fazzan en noordoostelijke Barqa, deden van zich spreken in het voorjaar van 2015. Op 19 april verspreidde IS namelijk een video waarin het de executie van twee groepen van in totaal ongeveer dertig mensen toonde – naar verluidt Ethiopische christenen. In parallel lopende scenes laat de video zien hoe de ene groep in de zuidelijke woestijn door het zand wordt geleid, terwijl een andere groep in het noorden van het land over het strand loopt, in beide gevallen vergezeld door IS-strijders. Beide groepen stellen zich op in een rij, met achter iedere gevangene een gemaskerde beul. Na een kort Engelstalig statement van een van de strijders worden de mannen geëxecuteerd; in de woestijn middels een nekschot en op het strand middels onthoofding.¹²

Evenals de verbranding van al-Kasasbeh stuitte de executie van de Ethiopiërs wereldwijd op onbegrip, temeer daar Ethiopische *officials* daags na de publicatie van de video bekendmaakten dat de slachtoffers Ethiopische migranten waren die via Libië naar Europa hadden willen oversteken. Het waren burgers uit een land dat weinig te maken had met de strijd tegen IS in Irak, Syrië of Libië. In dit geval focuste IS echter niet op de nationaliteit van de slachtoffers, maar op hun religieuze achtergrond. De Ethiopiërs worden aangeduid als ‘aanbidders van het kruis’ en het is de relatie tussen christenen en moslims die in de video centraal staat. Ook hier is het bloedvergieten dus slechts een deel van het verhaal.

De executiescène is de afsluiting van een lange, 29 minuten durende video, waarvan de eerste 24 minuten het christendom en islamitische jurisprudentie omtrent de omgang met christenen bespreken. De video begint met een kort overzicht van de geschiedenis van het christendom en enkele centrale leerstellingen en relevante stromingen binnen deze religie. Vervolgens legt het uit hoe met christenen moet worden omgesprongen volgens islamitische wetgeving. Ondersteund door tal van Koranverzen en Hadithpassages vertellen een voice-over en de Saudische IS-sjeik Abu Malik al-Tamimi dat christenen onder moslimheerschappij volgens de sharia drie opties hebben: bekering tot de islam, betaling van een extra belasting (de

jizya) of het opnemen van het zwaard en het leveren van strijd.¹³ Na deze uiteenzetting schakelt de video over naar de praktijk in het kalifaat en laat het zien dat IS precies deze drie opties biedt aan de christenen in zijn staat. De video toont christenen in Libië die zich bekeren tot de islam. Het laat christenen zien in het Syrische Raqqa die ervoor hebben gekozen de *jizya* te betalen en in interviews aangeven dat ze na betaling van deze belasting vrij en veilig als christenen kunnen leven in het kalifaat. Maar ook de derde optie komt in de video aan bod. Zo bespreekt het een groep christenen in Mosul die zowel bekering als de *jizya* geweigerd hebben, met als gevolg dat zij werden verbannen uit het kalifaat en hun kerken werden verwoest. De video presenteert vervolgens de Ethiopische christenen als tweede voorbeeld van de derde categorie; de groep die koos voor het zwaard.

Ongeacht het waarheidsgehalte van deze voorstellingen, laat de video als geheel zien dat het bloedvergieten in Libië ook hier niet gezien moet worden als zomaar een dertigtal koelbloedige moorden. Nog los van de choreografie en ritualisering van de executies zelf, bevat de representatie ervan in de video opnieuw een duidelijke boodschap. In combinatie met de andere christenen die in de video worden getoond, presenteert IS de executies als uitvoering van de islamitische wetgeving. Het claimt te handelen als een staat die bestuurd wordt volgens de sharia. Met andere woorden, IS laat zien dat het niet zomaar een jihadistische groepering is, maar claimt autoriteit als een kalifaat die gebaseerd is op de zogeheten ‘methode van de profeet’.

Bovendien werpt IS zich als zodanig opnieuw op als de verdediger van moslims. Kort voordat de Ethiopiërs worden gedood, zegt de Engelstalige IS-beul tot de ‘naties van het kruis’:

*We are back again on the sands where the companions of the Prophet (peace be upon him) have stepped on before, telling you: Muslim blood that was shed under the hands of your religion is not cheap, (...) because there is a nation behind them [which] inherits revenge. And we swear to Allah, the One who disgraced you by our hands: You will not have safety, even in your dreams.*¹⁴

Met behulp van de executies profileert IS zich dus als een islamitische staat, en in die hoedanigheid als het werktuig van God dat, in de voetstappen van de profeet Mohammed en zijn metgezellen, bloedvergieten onder moslims vergeldt. De IS-beul benadrukt dat ze deel uitmaken van de eeuwige strijd tussen geloof en ongeloof en dat de overwinning daarom nabij is. Jezus zal spoedig terugkeren om ‘het kruis te breken’ en de *jizya* af te schaffen, aldus de *hadith* waarmee de video afsluit. Kortom, met behulp van de executies

benadrukt IS zijn status als kalifaat, waarschuwt het zijn tegenstanders en bemoedigt het zijn aanhangers overal ter wereld.

Ethiopische gevangenen in Libië worden over het strand geleid naar de plaats van hun executie.¹⁵

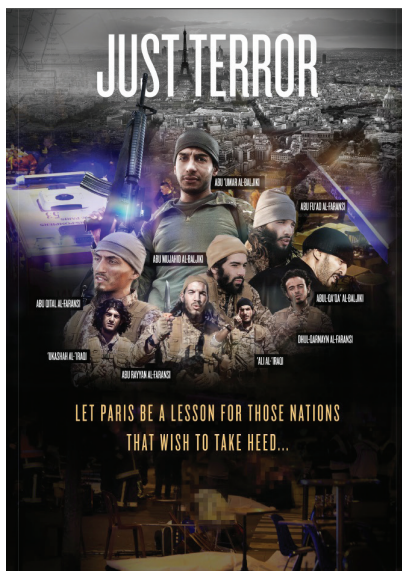
De aanslagen in Parijs

Op vrijdagavond 13 november 2015 sloeg IS toe in het hart van de 'kruisvaarderscoalitie' zelf: Parijs. De aanslagen die 130 mensen doodden en ruim 350 verwondden waren 'een daad van absolute barbarij', aldus Hollande.¹⁶ De verontwaardiging was des te groter omdat de aanslagen druk bezochte uitgaansgelegenheden troffen, en dus, in de woorden van de Franse president, een aanslag vormden 'op Frankrijk als geheel, op Frankrijk dat het leven waardeert; cultuur, sport en festiviteiten.'

De afschuw die heerste in het Westen stond in schril contrast met de triomfantelijke toon van IS en zijn aanhangers. In een verklaring daags na de aanslagen claimde IS dat een 'groep gelovigen van het kalifaat afscheid nam van het aardse bestaan en zich haastte naar de vijand in de hoop gedood te worden op de weg van God.' En ze hadden succes, aldus het bericht: 'God schonk hen de overwinning en plaatste terreur in de harten van de kruisvaarders in hun eigen land.'¹⁷ 'Ik moet zeggen dat ik er blij mee ben', zo vertrouwde een IS-supporter met wie ik contact had tijdens de aanslagen die vrijdagavond mij toe. 'Het wordt tijd dat die vuile Fransen boeten voor hun misdaden.'¹⁸

Hoe presenteerde IS de aanslagen aan zijn achterban?¹⁹ Ook in dit geval is vergelding het centrale thema. In verschillende video's en artikelen in de magazines *Dabiq* en *Dar al-Islam* benadrukte IS dat de aanslagen een vergelding waren voor de Franse bombardementen in Irak en Syrië. 'Ik denk dat we niet veel duidelijker kunnen zijn', meldt *Dar al-Islam*, 'het zijn de bombardementen van de blinde Fransen die deze dreiging veroorzaken.'²⁰ Maar niet alleen de recente Franse bombardementen moeten het ontgelden. De gehele Franse politiek is tegen de islam gericht, en dat al decennialang, aldus IS. Herhaaldelijk wijst IS op de militaire betrokkenheid van Frankrijk in Mali en Afghanistan, het beledigen van Mohammed door Charlie Hebdo en de vernedering van moslims in het land zelf. 'Jullie geschiedenis is gedrenkt in bloed', zegt een Algerijnse IS-strijder in een video over de aanslagen.²¹ Een van de daders waarschuwt in een vooraf opgenomen videoboodschap: 'Wij zullen het lijden van onze broeders en zusters terugbetalen. (...) Jullie zullen hetzelfde lijden ervaren als wij.'²² Volgens IS laten de aanslagen zien dat IS niet alleen zichzelf, maar de gehele moslimgemeenschap verdedigt tegen de vijanden van de islam.

Bovendien gebruikt IS de aanslagen om aan te tonen dat het deze rol nog altijd met succes vervult. In de maanden voorafgaand aan de aanslagen was de situatie van IS in Irak en Syrië namelijk verslechterd.²³ De strijd tegen verschillende vijanden op vele fronten en bombardementen van de anti-IS coalitie hadden geresulteerd in verliezen op het slagveld. Het aantal rekruten was afgenomen en IS kampte in toenemende mate met financiële problemen. In de loop van 2015 had IS dan ook steeds meer moeite zich aan zijn achterban te presenteren als de onoverwinnelijke beschermers van moslims. De aanslagen in Parijs werden echter aangegrepen als bewijs van de voortdurende slagkracht van IS. Het was in staat geweest een van de

IS prijst de daders van de aanslagen in Parijs in *Dabiq* 13.²⁴

machtigste landen ter wereld in het hart te raken, zo claimde het. 'Parijs lag in shock aan de voeten van de kruisvaarders', schreef IS in de verklaring van 14 november. De ongelovigen dachten dat hun fort en hen zouden beschermen van Gods toorn, claimde IS in een verwijzing naar soera 59:2. Maar met Gods hulp hadden slechts een paar 'ridders' van het kalifaat de wereldmacht op de knieën gebracht.²⁵ De aanslagen illustreerden zo de onmacht van het superieur geachte Westen tegenover het door God gesteunde kalifaat.

Daarnaast greep IS ook in dit geval geweld aan om te laten zien dat het de zuivere islam van de profeet Mohammed volgt. In zijn mediaproducties omschrijft IS aanslagen als *ghazawat* ('raids'), wat ook de term is die vaak voor veldslagen van de profeet en zijn metgezellen wordt gebruikt. Zo benadrukt het de continuïteit in de strijd. In een lang artikel in *Dar al-Islam* beargumenteert IS dat het aanslagen 'volgens de wijze van de Profeet' ('*sur la voie prophétique*') waren die volledig in overeenstemming zijn met islamitische jurisprudentie.²⁶ De daders worden geprezen als 'martelaren' (*shuhada*), evenals zij die sneuvelden in de zevende eeuw aan de zijde van de Profeet.

En in dit opzicht is hun gedrag navolgenswaardig, zo propageert IS ten slotte. Met hun acties lieten de daders zien dat ze hun leven wilden geven voor de islam, de Profeet en zijn bondgenoten.²⁷ Ze hadden zich niet zoals vele anderen gehecht aan het aardse bestaan, maar waren bereid het leven los te laten om bloed van hun geloofsgenoten te wreken. Ze stierven een eervolle martelaarsdood, en gelden daarmee als voorbeeld voor moslims overal ter aarde. Een van de daders spreekt in een door IS gepubliceerde videoboodschap de moslims toe met de woorden: 'Wat is er met jullie aan de hand dat jullie je vastklampen aan het aardse, terwijl moslimbloed wordt vergoten?'²⁸ In navolging van de daders van de aanslagen in Parijs moeten moslims ontwaken uit hun slaap, zo luidt de boodschap. Ze moeten zich niet neerleggen bij de vernedering van de islam en de onderdrukking van moslims, maar opstaan om hun geloofsgenoten te verdedigen en de eer van de islam te herstellen. 'Mujahidin zijn meesters, geen slaven. Ze leven met opgeheven hoofd. Ze vechten voor Gods zaak en sterven met een stralende glimlach op hun gezicht', aldus een van de daders.²⁹

Zo laat IS ook met behulp van deze aanslagen zien waar het kalifaat voor staat. In de woorden van *Dabiq*: met de terugkeer van het kalifaat is een nieuwe tijd aangebroken, een tijd waarin moslims rondlopen als heersers, eervol en ontzagwekkend, met opgeheven hoofd en waardig.³⁰ Kortom, waar de dood van 130 Parijzenaren wereldwijd afschuw opriep, interpreteert IS

ook deze aanslagen in het licht van de tijdloze strijd tussen geloof en ongelooft. Het gebruikt de aanslagen om duidelijk te maken waar het kalifaat voor staat en tracht zijn aanhangers te overtuigen het voorbeeld van de daders te volgen om zo de eer van de islam te herstellen.

Beschaving en barbarij

De drie besproken casussen laten zien dat achter het geweld van IS meer schuilt dan de term 'barbaren' doet vermoeden. Vanwaar dan toch het veelvuldige gebruik van deze term? Hier is meer aan de hand dan eenvoudigweg een gebrek aan kennis over IS en zijn beweegredenen. De term 'barbaren' heeft van oudsher de associatie van een primitieve, onbeschaafde 'Ander' die ver staat van wat de eigen samenleving representeert.³¹ Het gebruik van de term sluit mensen uit van de eigen groep. Voor regeringsleiders als Obama en Hollande is het wegzetten van daders als 'barbaren' dan ook een manier om hen buiten de eigen gemeenschap te plaatsen en zo de eenheid van de eigen natie te benadrukken in tijden van crisis. Tegelijk onderstrepen zij met het gebruik van de term de superioriteit van de eigen gemeenschap. Dit is impliciet terug te zien in de uitspraken van deze leiders, die IS als 'het gezicht van het kwaad' plaatsen tegenover de eigen geciviliseerde wereld. Na de aanslagen in Parijs contrasteerde Obama de barbarij van IS bijvoorbeeld met de 'universele waarden die wij delen' en de 'tijdloze waarden van menselijke vooruitgang' zoals vrijheid, gelijkheid en broederschap.³²

Het creëren van de oppositie tussen beschaving en barbarij is dus wellicht begrijpelijk gezien de situatie waarin Obama en Hollande op dat moment verkeerden. Bovendien appelleren zij met deze tegenstelling aan breder gedragen opvattingen over een tegenstelling tussen een moderne, gesecculariseerde Westerse wereld en een (nog) door religie geïmpregneerde moslimwereld, waarvan jihadisten als de ultieme uitingsvorm worden gezien. De manier waarop in het Westen tegen geweld wordt aangekeken is een uiting van deze voorstelling.³³ Geweld gepleegd door seculiere, Westerse natiestaten wordt veelal ervaren als rationeel, functioneel en gelimiteerd; een noodzakelijk kwaad om erger te voorkomen. De bombardementen in Irak en Syrië, maar ook in Afghanistan, Pakistan, Jemen, Somalië en Mali worden bijvoorbeeld gepresenteerd als een relatief schone vorm van oorlogsvoering die noodzakelijk is in de strijd tegen terrorisme.³⁴ De perceptie van jihadistisch geweld staat hiermee in schril contrast. In de beeldvorming van velen is dit geweld bewust bloederig en gericht op

burgers. Het is een uiting van antiwesterse gevoelens en religieus fanatisme, en daarmee niet functioneel, of zelfs irrationeel. In tegenstelling tot het 'seculiere', doelmatige Westerse geweld is het grenzeloos en zinloos. Waar militaire briefings en satellietbeelden van precisiebombardementen het Westerse geweld representeren, wordt dat van jihadisten geïllustreerd door bloederige video's of schokkende verhalen van Parijzenaren die hun weekend vierden op een terras, bij een concert of in een voetbalstadion.

Deze verbeelde tegenstelling tussen het seculiere, beschaafde Westen en zijn functionele geweld en het religieuze fanatisme van barbaarse moslims herbevestigt het beeld van een superieure Westerse cultuur. Het kan zelfs Westerse dominantie over en geweld tegen de achtergebleven 'Ander' legitimeren, zo benadrukte Edward Said al in 1978 in zijn standaardwerk *Orientalism* en onderstreepte William T. Cavanaugh recentelijk in zijn analyse van (percepties over) religieus en seculier geweld.³⁵ Echter, deze voorstellingen over beschaving en barbarij zijn gebaseerd op een kunstmatige tegenstelling.

Dat de tegenstelling tussen het Westen en IS artificieel is, blijkt uit het feit dat veel IS-leden en sympathisanten, waaronder de daders van de aanslagen in Parijs, in Europa zijn opgegroeid en daar het gedachtegoed van IS hebben omarmd. In plaats van hen als 'barbaren' buiten de eigen gemeenschap te plaatsen, is het zinnvoller na te gaan waarom zij Europa en zijn vermeende 'universele waarden' de rug hebben toegekeerd. Ook de verbeelde tegenstelling tussen het functionele, gelimiteerde geweld van het Westen en het bloederige, barbaarse geweld van IS is kunstmatig. Zo hebben we enerzijds gezien dat het geweld van seculiere Westerse staten niet door iedereen als 'schoon' en beperkt wordt ervaren. In de besproken casussen presenteerde IS zijn acties telkens als vergelding voor de misdaden van de 'kruisvaarders-coalitie' tegen gewone moslims. Hiermee appelleert IS aan gevoelens die breder worden gedragen in het Midden-Oosten. De droneaanvallen die de afgelopen jaren als onderdeel van de 'oorlog tegen terreur' zijn uitgevoerd in landen als Afghanistan en Jemen stuiten bijvoorbeeld op enorm verzet, mede door de burgerslachtoffers die hierbij vallen.³⁶ Maar ook het feit dat jihadistische groeperingen het moeten ontgelden terwijl het Assad-regime met rust wordt gelaten zorgt voor veel onbegrip. De 'universele waarden' die Obama benoemde na de aanslagen in Parijs worden door velen in twijfel getrokken.

Anderzijds hebben we ook geconstateerd dat het geweld van IS niet zo betekenisloos is als het vaak wordt ervaren. Het bloedvergieten maakt deel

uit van een veel omvangrijker verhaal over agressie en vergelding, repressie en eerherstel, vernedering en waardigheid. Zo wordt het geweld gerechtvaardigd en vormt het tegelijk de blikvanger van een bredere boodschap waarmee IS inspeelt op gevoelens van onderdrukking, achterstelling en discriminatie bij sommige moslims, zowel in Irak en Syrië zelf als in de bredere moslimwereld en het Westen.

Conclusie

Deze beschouwing van het geweld van IS laat zien dat de tegenstelling tussen beschaving en barbarij een artificiële tegenstelling is. In plaats van IS te karakteriseren als primitieve barbaren die het voorzien hebben op de moderne beschaafde wereld, is het vruchtbaarder om de beweging te zien als een product van specifieke lokale en regionale omstandigheden – zij het in Irak en Syrië dan wel in de voorsteden van Parijs en Brussel. Tegelijk is het belangrijk om ons te realiseren dat IS ook een typisch product is van de moderne, geglobaliseerde wereld. IS verbindt individuen met talloze nationale, etnische en religieuze achtergronden in één wereldwijde beweging. Dit doet het met behulp van een boodschap die gepresenteerd wordt als de zuivere islam van de profeet Mohammed, maar tegelijkertijd nauw aansluit bij de belevingswereld van jongeren in de eenentwintigste eeuw. De boodschap is gericht op individuen, benadrukt thema's als authenticiteit en zelfontplooiing en stimuleert het maken van een individuele keuze voor de jihad ongeacht achtergrond of opvoeding. Daarmee is de boodschap een typisch product van eigentijdse processen als globalisering en individualisering, en vertoont het veel overeenkomsten met thema's die centraal staan binnen andere hedendaagse religieuze bewegingen. Bovendien brengt IS zijn boodschap met behulp van de meest moderne technieken en verpakt het deze in formats die het midden houden tussen Hollywoodfilms, computergames en hedendaagse nieuwsberichten. Het geweld van IS dient als spectaculair middel om deze eigentijdse boodschap over het voetlicht te brengen. Ook hebben we gezien dat het theatrale geweld zelf op symbolische wijze laat zien waar IS voor staat. Het representeert de positie van het kalifaat als de voorvechter van moslims en speelt zodoende een belangrijke rol in het verbinden en mobiliseren van de (virtuele) toeschouwers. Het geweld van IS duidt dus niet zozeer op primitiviteit, maar illustreert juist het moderne karakter van de beweging. In plaats van de wereld op te delen in moderne beschaafden en primitieve barbaren is het zinvoller na te gaan waarom deze tegenstelling zo vaak

gehanteerd wordt. In dat opzicht hebben we gezien dat de tegenstelling tussen het beschaafde Westen en het barbaarse IS begrijpelijk is, omdat het de Westerse samenleving definieert, verbindt en als superieur voorstelt aan een barbaarse 'Ander'. Maar ook hebben we kunnen zien dat IS een vergelijkbare oppositie propageert; namelijk tussen de wereldwijde moslimgemeenschap met IS als voorhoede, en het kamp van de ongelovigen, waar zowel het Westen als zijn 'marionetten' in het Midden-Oosten toe worden gerekend. Net als voor Westerse leiders is deze oppositie ook voor IS bruikbaar. Door zich te definiëren in oppositie met partijen die de afgelopen decennia vele (soennitische) moslims van zich hebben vervreemd, kan het kalifaat zich presenteren als een staat van waardigheid en rechtvaardigheid voor deze moslims en vergelding voor ongelovigen. De oppositie tussen geloof en ongeloof geeft betekenis aan de strijd die IS voert en maakt het mogelijk de soms innovatieve geweldsdaaden te legitimeren als onderdeel van het wereldwijde conflict tussen goed en kwaad. De tegenstelling geeft IS-leden het gevoel een belangrijke rol te kunnen spelen als strijders voor het kalifaat en het verschil te kunnen maken in dit cruciale tijdsgewricht waarin de strijd tussen geloof en ongeloof zijn climax nadert. De oppositie, kortom, is essentieel in de pogingen van IS aanhangers te werven, binden en mobiliseren. Het keer op keer herhalen en herbevestigen van deze oppositie in termen van beschaafden en barbaren is weinig behulpzaam om deze aanhangers op andere gedachten te brengen.

Noten

1. "President Obama Gives a Statement on the Murder of Steven Sotloff," 3 september 2014, <https://www.whitehouse.gov/blog/2014/09/03/president-obama-gives-statement-murder-steven-sotloff> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
2. "Francois Hollande Vows Merciless Response to Isis 'Barbarity,'" *The Independent*, 14 november 2015, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/paris-attacks-francois-hollande-vows-merciless-response-to-isis-barbarity-a6734461.html> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
3. Plato, *Staatsman*, 262d-e, vert. Harold N. Flower, *Plato in Twelve Volumes* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921).
4. De mediapublicaties die in dit artikel worden vermeld zijn door de auteur gearchiveerd op de dag van publicatie, maar zijn inmiddels doorgaans niet meer online beschikbaar. Geïnteresseerde onderzoekers en studenten kunnen inzage krijgen in het materiaal na indiening van een gemotiveerd verzoek bij de auteur (p.g.t.nanninga@rug.nl).

5. Zie over de geschiedenis van IS: Charles R. Lister, *The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency* (London: Hurst Publishers, 2015); William McCants, *The ISIS Apocalypse: The History, Strategy and Doomsday Vision of the Islamic State* (New York: St. Martin's Press, 2015); Michael Weiss and Hassan Hassan, *ISIS: Inside the Army of Terror* (New York: Regan Arts, 2015).
6. Cole Bunzel, "From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic State," *The Brookings Project on U.S. Relations with the Islamic World: Analysis Paper 19*. (maart 2015): 17-24, <http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2015/03/ideology-of-islamic-state-bunzel/the-ideology-of-the-islamic-state.pdf> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
7. Al-Furqan Foundation, *Shifa' al-sudur* ["Het genezen van de harten"], 3 februari 2015, gedownload van <https://www.youtube.com/watch?v=E-C2NCSFdcs>.
8. Paige Lavender, "Obama: Video Showing Apparent Execution of Jordanian Pilot Shows ISIS's Ideology is Bankrupt," *The Huffington Post*, 3 februari 2015, http://www.huffingtonpost.com/2015/02/03/obama-isis-execution-jordanian-pilot_n_6606002.html (geraadpleegd op 12 oktober 2016); "Remarks by His Majesty King Abdullah II Before the European Parliament," 10 maart 2015, http://kingabdullah.jo/index.php/en_US/speeches/view/id/552/videoDisplay/0.html (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
9. Abu Bakr Naji, "Idara al-tawahhush: akhtar marhala satamurru biha al-umma" ["Management van wreedheid: de meest kritieke fase die de umma zal doormaken"], (n.p., n.d.): 3. Origineel en vertaling door Will MCants (2006) op <https://pietervanostaeyen.wordpress.com/category/idar-at-tawahhush> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
10. Zie bijvoorbeeld Abdel Bari Atwan, *Islamic State: The Digital Caliphate* (London: Saqi Books, 2015): 153-164; Jessica Stern and J.M. Berger, *ISIS: The State of Terror* (London: HarperCollins Publishers, 2015): 199-218.
11. Screenshot uit de video al-Furqan, *Shifa' al-sudur* ["Het genezen van de harten"], 14'44.
12. Al-Furqan Foundation, *Hatta ta'tiyahum al-bayyina* ["Tot het duidelijke bewijs tot hen komt"], 19 april 2015, gedownload van https://www.youtube.com/watch?v=_Fb43nbp0GY.
13. Hadith (mv. *ahadith*) zijn tradities over het leven van de profeet Mohammed die in de eeuwen na zijn dood in het jaar 632 zijn verzameld en vastgelegd. De Koran en Hadith vormen de belangrijkste bronnen voor de islamitische wet (sharia).
14. Al-Furqan, *Hatta ta'tiyahum al-bayyina*, 25'50-27'09.
15. Screenshot uit de video al-Furqan Foundation, *Hatta ta'tiyahum al-bayyina* ["Tot het duidelijke bewijs tot hen komt"], 24'51.
16. Jon Henley en Angelique Chrisafis, "Paris Terror Attacks: Hollande Says Isis Atrocity is 'Act of War,'" *The Guardian*, 14 november 2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/13/paris-attacks-shootings-explosions-hostages> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
17. "Bayan 'an ghazwa Baris al-Mubaraka 'ala Faransa al-Salibi" ["Verklaring aangaande de gezegende raid in Parijs tegen de kruisvaardersnatie Frankrijk"], 14 november

- 2015, gedownload van <https://justpaste.it/attaqueParis>.
18. Voor de reactie van IS-supporters zie Pieter Nanninga, "Paris through the Eyes of IS Supporters," *The Religion Factor*, 24 november 2015, https://religionfactor.net/2015/11/24/paris-through-the-eyes-of-is-supporters/#_ftnref6 (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
19. Voor een uitgebreidere versie van deze sectie zie Pieter Nanninga, "Meanings of Savagery: Terror, Religion and the Islamic State," in *Cambridge Companion to Religion and Terrorism*, ed. James R. Lewis, (Cambridge: Cambridge University Press, forthcoming).
20. Al-Hayat Media Centrum, "Introduction," *Dar al-Islam* 7 (30 november 2015): 3-4, <http://jihadology.net/2015/11/30/new-issue-of-the-islamic-states-magazine-dar-al-islam-7/> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
21. Media Kantoor al-Barqa Provincie, *Min Barqa ila Baris* ["Van Barqa tot Parijs"], 2 december 2015, gedownload van [https://ia801503.us.archive.org/3/items/](https://ia801503.us.archive.org/3/items/FROMBARQAHTOBARIS) FROMBARQAHTOBARIS.
22. Al-Hayat Media Centrum, *Et Tuez-Les Oú Que Vous Les Rencontriez* ["Dood hen waar jullie hen aantreffen"], 23 januari 2016, 14'53-14'55, gedownload van <https://ia601502.us.archive.org/27/items/KillThemArabic/kill%20them-arabic.mp4>.
23. Voor de toenemende problemen van IS, zie Aymenn al-Tamimi, "A Caliphate under Strain: the Documentary Evidence," *CTC Sentinel* 9 (April 2016): 1-8, <https://www.ctc.usma.edu/posts/a-caliphate-under-strain-the-documentary-evidence> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
24. Al-Hayat, *Dabiq* 13 (19 januari 2016): 55, <http://jihadology.net/2016/01/19/new-issue-of-the-islamic-states-magazine-dabiq-13/> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
25. "Bayan 'an ghazwa Baris al-Mubaraka".
26. Al-Hayat Media Centrum, "Attentats sur la Voie Prophétique," *Dar al-Islam* 8 (6 februari 2016): 6-38, <http://jihadology.net/2016/02/06/new-issue-of-the-islamic-states-magazine-dar-al-islam-8> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
27. "Bayan 'an ghazwa Baris al-Mubaraka"; Al-Hayât, *Et Tuez-Les*, 14'42-14'46.
28. Al-Hayat, *Et Tuez-Les*, 7'47-7'50.
29. Ibid., 3'27-3'37.
30. Al-Hayat, "Foreword," *Dabiq* 7 (12 februari 2015): 2-3, <http://jihadology.net/2015/02/12/al-%E1%B8%A5ayat-media-center-presents-a-new-issue-of-the-islamic-states-magazine-dabiq-7/> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
31. Voor een overzicht, zie eds. Maria Boletsi en Christian Moser, *Barbarism Revisited: New Perspectives on an Old Concept* (Leiden: Brill, 2015).
32. "President Obama Offers a Statement on the Attacks in Paris", 13 november 2015, <https://www.whitehouse.gov/blog/2015/11/13/watch-president-obamas-statement-attacks-paris> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).
33. William T. Cavanaugh, *The Myth of Religious Violence: Secular Ideology and the Roots of Modern Conflict* (Oxford: Oxford University Press, 2009).
34. Een typerend voorbeeld hiervan is de website van de anti-IS operatie 'Inherent Resolve' in Irak en Syrië: <http://www.inherentresolve.mil/> (geraadpleegd op 12 oktober 2016).

35. Edward W. Said, *Orientalism* (New York: Pantheon, 1978); Cavanaugh, *The Myth of Religious Violence*.
36. Zie bijvoorbeeld Jillian Schwedler, "Is the U.S. Drone Program in Yemen Working?", 28 september 2015, <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2015/09/28/is-the-us-drone-program-in-yemen-working/> (geraadpleegd 12 oktober 2016).